

1940 - 1945

Mein letzter wille

door

*Marínus Johannes
Verhoeven.*

Voorwoord

De hiernavolgende (origineel is handgeschreven!) beschrijving is bedoeld om mijn kleinkinderen te informeren omtrent mijn belevenissen tijdens de oorlog 1940-1945.

Ook mijn denken toen omtrent bepaalde toestanden bij gebeurtenissen is hierin beschreven.

Het is mede ook geschreven omdat we zelf zo weinig weten over onze eigen afkomst.

Ter bescherming van de privacy zijn hier en daar de namen van personen weggelaten.

Liempde, oktober 1994

M. Verhoeven

De Duitse inval 10 mei 1940.

Op dinsdag 's morgens rond half 5 werden we wakker van het geluid van vliegtuigen welke in grote getalen in de lucht waren.

Wij hadden toen bij mij thuis nog geen radio, evenmin ook geen elektriciteit.

Het kan niet anders zijn dan dat het Duitse vliegtuigen moesten zijn en de inval- waarvoor al enige tijd gevreesd werd- was begonnen.

Mijn beroep in die tijd was melkventer in dienst van mijn vader.

Ook was ik lid van de z.g. Burgerwacht te Sint-Oedenrode. (Sint-Oedenrode of Rooi in de volksmond) Dat was een instelling waar burgers zich vrijwillig inzetten om onder leiding van het gemeentebestuur bij calamiteiten te worden ingezet, ter bescherming van de burgerbevolking.

Om vertrouwd te zijn met een karabijn, hielden we wekelijks schietoefeningen.

Ik leerde daar de politieman Bouman kennen.

Op 12 mei kreeg ik het aan de stok met Nederlandse militairen die massaal terugtrokken vanuit de Peel. Geheel op eigen gezag eiste een soldaat mijn ventdriewieler op. Ik zat op dat moment midden in mijn route. De soldaat had al een melkbus (40 liter) beet en wilde die op de grond zetten. Ik verzette me daar hevig tegen. Anderen zeiden toen "laat maar", we vinden misschien nog wel iets beters. Ik zag wel aan die jongens dat ze nerveus waren.

't Werd zaterdag. De Duitsers waren reeds in Veghel. Besloten werd toch te venten omdat we zondags ook niet kwamen en het dan voor gezinnen met kinderen moeilijk zou worden. Met een verse vracht reed ik vanaf de melkfabriek de Hambrug over. Twee Nederlandse militairen waren bij de brug en zeiden me dat ik in ieder geval niet meer terug kon en ze op het punt stonden de brug op te blazen.

Ik ben toch doorgereden. Mijn eerste klanten woonden vlak bij de brug. Dit was waar nu de benzinepomp is van v. Boxmeer. Ik had er daar een paar bezocht en pardoes hoorde ik dat in eerschot 'n geweldige geknal aan de hand was. Ik zag gelijk mijn klanten in paniek wegvluchten richting Markt.

Ik durfde en kon niet meer terug. Ik heb toen mijn driewieler bij het aannemersbedrijf Vervoort onder de loods gereden, heb de boter in 'n tas meegenomen en langs 'n omweg naar de melkfabriek gegaan.

De directeur (Hr. v d Vleuten) stond buiten ons op te wachten. We stonden er nog slechts 'n paar minuten en met een oorverdovend lawaai ging de brug de lucht in.

De afstand tussen de brug en ons was een paar honderd meter. Direct ben ik toen samen met mijn broer Willem (ook melkventer) via Rijsingen naar huis gefietst. (Kremselen in Boskant). vlakbij aan de Ollandseweg zagen we nog twee broers met 'n schop en 'n zak het veld in rennen.

We hebben dit gelaten tot wat we zagen en zijn huiswaarts gekuierd.

's Maandags zag ik de eerste Duitsers door de Boskant richting Best trekken. We stonden daar min of meer gelaten toe te zien. De eersten waren motoren met zijspan waarop de berijder, één achterop en in het zijspan een die 'n mitrailleur bediende. Dat ze niet zo welkom waren konden ze aan ons zien. Het waren overigens ook grimmige lieden.

Bij ons buurtwinkeltje kochten ze zakdoeken om de irritatie van hun uniformkraag te verzachten. Ze betaalden daarvoor 1,5 maal de gevraagde prijs in Nederlands geld in Duitse marken. Te weten is dat toen de mark ergens rond vijf en zestig cent waard was.

Dinsdag ging ik 's morgens naar de melkfabriek om te kijken of er weer gevent kon worden. Vanuit de Heikant en Olland werd al wel melk aangevoerd en de verwerking kon normaal geschieden. Ik ging van daaruit mijn driewieler ophalen. Althans dat dacht ik. Daar aangekomen was die weg. De melkbussen stonden op de grond en het opbouwkastje was eraf gesloopt en lag daar ook. Het was bakker Sonnemans die mij wist te vertellen dat de Duitsers ermee langs waren gekomen. Bijna een half jaar later kwam 'n man tijdens het venten en vroeg of wij een driewieler kwijt waren. Ik zei hem ja en vroeg wie hij was. Hij wilde zijn naam niet noemen maar zei: 'ga dan naar het adres van het houtbewerkingsbedrijf Louwers in Best, daar is ie'.

Dezelfde avond zijn mijn vader en ik naar het opgegeven adres gegaan. De hr. Louwers zelf stond ons aan de deur te woord en zei niets van zo'n driewieler te weten. Daar stonden we dan. We zijn toen naar de veldwachter in Best gegaan- dit was een oud Rooienaar en klasgenoot van mijn vader-. We vroegen hem of hij ons kon helpen. Hij zei ons: 'ga direct terug, doe hem de groeten van mij en je zult de driewieler mee krijgen'. Wij deden dit en jawel, 2 minuten later zat ik erop en waren we op weg naar huis.

De bezetters waren toen nog niet zo moeilijk. Er waren er toen ook slechts enkelen meer in Rooi. In de weekenden ging ik meestal naar café van Heiden (thans Jan Bos). Ik ontmoette daar Wim de Jong die onderwijzer was aan 'n

christelijke school in Eindhoven. Hij vertelde mij een acte Engels te hebben en wilde mij wel wat Engels leren.

Ik heb toen de hele winter 1940-41 les van hem gekregen want het kostte mij niets dan de moeite. Ik heb daarvan later nog heel veel nut gehad.

Onderwijs was ik ook begonnen met een cursus praktijkdiploma boekhouden. Deze lessen kreeg ik van drs. van Gisbergen, afgestudeerd econoom in Tilburg. Hiervoor haalde ik ook later het diploma.

In de zomer van 1941 dacht ik iets anders te moeten doen. Het hele gezin was op dat moment in de melk venterij. Mijn vader, twee broers en ik. We voorzagen zowat de hele kom van Sint-Oedenrode van melk. Ergens in Juni 1941 solliciteerde ik bij ODA-staalwerf voor een kantoorbaan. Ik werd aangenomen. De salaris was bedroevend laag vond ik maar ik kreeg de toezegging dat ik snel meer zou krijgen. Mijn eerste taken waren: s 'morgens de post afhalen bij het postkantoor, kopie facturen opbergen en dergelijke dingen. Van de zeven collega's was er een lid van de N.S.B. het viel me eigenlijk allemaal tegen. Ik was het binnen zitten niet gewend en m'n collega's vond ik maar saaie slijmballen. Ik had echter gekozen en moest doorzetten, wel of niet geheel aangepast. De klanten waren hoofdzakelijk het Rijks inkoopbureau, de grootwinkelbedrijven zoals V&D, de Gruijter en anderen. De grondstof - staalplaat- werd nagenoeg alleen uit Duitsland betrokken.

Voor de oorlog hoorde ik daar- dat ook uit andere landen werd betrokken maar toen niet meer mogelijk was. Op een gegeven ogenblik kregen we van de directie aanzegging dat 'n cursus Duits zou worden gegeven en wij min of meer verplicht waren daaraan deel te nemen. Het zou een praktijkgerichte cursus zijn en onder werktijd werd gegeven. Ik heb daaraan deelgenomen want zo iets lag mij wel. Midden zomer 1942 werden 'n aantal werknemers aangewezen die naar Duitsland werden tewerkgesteld. De reden hiervoor was dat de Duitsers hadden geëist dat ze dit soort arbeiders nodig hadden in hun oorlogsindustrie in het Ruhrgebied.

Degene van de aangezegden die dit niet wilden konden niet bij het bedrijf blijven. Bij mijn weten is toen iedereen ook vertrokken. Begin dec '42 kreeg ik op een dag 'n intern telefoontje van de directiesecretaresse met de mededeling: 'mies je moet naar Duitsland, je staat hier op mijn lijst. Vanmiddag nog zal de directeur in de fabriek mededeling doen, je weet niets van mij'. Mijn antwoord was: "dank je" en sloot af. Blijkbaar wilde de directeur mij toch persoonlijk meedelen want even later werd ik bij hem ontboden. Hij vertelde mij dat de Duitsers weer een aantal mensen moesten hebben voor tewerkstelling in Dld. Dit keer wilden ze kantoormensen hebben. Verder zei hij dat de keus op mij was

gevallen omdat ik nog het korst in dienst was. Vervolgens zei hij: 'je moet begrijpen, het gaat ons om het voortbestaan van ons bedrijf, we kunnen niet anders'. Tenslotte zei hij: "laat afspreken dat jij na afloop van de bezetting weer gewoon terug komt werken". Hij vertrouwde mij toe, persoonlijk overtuigt te zijn dat de Duitsers de oorlog zouden verliezen en naar zijn mening al verloren hadden.

Mijn antwoord was dat ik indien maar enigszins mogelijk niet zou gaan, waarop hij zei dat ik er rekening mee moest houden, dat ik in hun bedrijf niet kon blijven.

Binnen enkele dagen moesten alle aangezegden zich bij het Arbeidsbureau in Veghel, melden. We werden daar ontvangen door drie beampten zittende achter een lange tafel.

Bij no.1 moest worden opgegeven naam, geboortedatum, adres en beroep. Bij no.2 werd ons een in het Duits gesteld formulier voorgeschoven wat we moesten tekenen. Na ondertekening kon je bij no.3 fl. 35,- ontvangen. Dit was dan ter bestrijding van de eerste kosten. Bij degenen die voor mij aan de beurt waren verliep alles vlot. Toen ik echter het formulier kreeg voorgeschoven begon ik het aandachtig te lezen. De betreffende beampte zei me toen: "dat heeft geen zin, je zult het toch niet kunnen lezen en het houdt de zaak onnodig op". Ik negeerde zijn opmerking en las door. Na lezing gaf ik hem dit terug en zei dat ik niets zou tekenen waarbij ik mij vrijwillig meldde om in Duitsland te gaan werken. Ik wende mij naar die nog na mij kwamen en zei: "weet wat je tekent".

De beampte werd kwaad en zei me dat ik toch wel zou gaan, daar zou hij wel voor zorgen. Hierop riep mevrouw van Boxtel- die met haar minderjarige zoon was meegekomen- 'Mies, hou op'. Hierop werd ik uit de rij genomen en moest ik naar de directeur. Zijn eerste opmerking was dat hij mij kon laten arresteren wegens opruïing. Vervolgens dat ik toch weg moest. Mijn antwoord was dat ik nooit vrijwillig in Dld. zou gaan werken en derhalve ook nooit iets daartoe zou ondertekenen.

Thuis gekomen deed ik verslag over de trubbels die ik had gehad. Er werd over gepraat en overlegd. Ik had namelijk nog 3 broers en 6 zusters en wat zouden de gevolgen kunnen zijn indien ik niet ging.

Na enkele waarschuwingen en dreigementen van het Arbeidsbureau waarbij opsluiting in het kamp Vught genoemd werden ben ik gegaan.

Terwijl de andere kampwerkers al reeds voor Kerstmis in 1942 vertrokken waren, werd ik op 12 januari 1943 door ambtenaren van het Arbeidsbureau, in Boxtel op de trein gezet. Er was nog een Rooienaar (de Brouwer) en uit

Gemonde een zekere Smits. Het was een speciale trein waarmee alleen in Dld tewerkgesteld en zaten. De meesten in de trein waren van Rotterdam en Zaandam.

Diezelfde morgen was ik nog even bij mijn vrienden Boeren en van de Wijdeven geweest om gedag te zeggen. Van de een kreeg ik enkele pakjes shag en van de andere 'n paar geschilderde klompen. Zij wensten mij sterkte en 'n spoedig weerzien.

De ontvangst in Das dritte Reich.

In de loop van de middag kwamen we aan op het station Keulen. We werden afgehaald door 'n zestal geüniformeerde lieden die ons begeleidden. We moesten vier aan vier en in marstempo te voet naar onze voorlopige bestemming. Wat een afgang en wat een vernedering. Ik dacht aan de Kamp-Oda jongens die toch vrijwillig gegaan waren. We kwamen terecht in een groot barakkenkamp. Dit besloeg zich 2 ha. We werden verwezen naar 'n barak waar ons ieder 2 dekens werden aangeboden. Die dekens heb ik niet aangenomen, want die zagen er vies uit en stonken. Het betekende voor mij dat ik daar 3 nachten in mijn kleren incl. overjas heb geslapen. De eerste nacht al was mijn maat de Brouwer, zijn polshorloge kwijt. De corveeërs in de barakken waren Oekraïners. Het eten was er bar slecht. De jongens in het kamp kwamen van alle door de Duitsers bezette landen in Europa. Het totaal regelmatig aanwezige was tussen 15 en 18 duizend. Regelmatig kregen de jongens aanzegging naar een definitieve werkbestemming te worden afgevoerd. Na 3 dagen werd mij gelast samen met een aantal anderen op 'n open vrachtwagen plaats te nemen. Voor mij was de bestemming Duisburg. Ieder had zijn papieren waar hij zich moest melden. Voor mij was dat de firma Rhenus Transport Gesellschaft in Duisburg Ruhrort.

Jullie moeten weten dat ik hartje stad was afgezet en 'n zware kist als koffer mee moest sjouwen. In mijn kist zat 1 roggebrood, 1 witte mik, 1 pond natuurboter, 'n stuk ham, 'n stuk spek, 5 pakjes shag, 2 verschoningen. 1 schrijfbloek, 1 kostuum en 1 paar schoenen. Mijn gekregen klompen had ik aan. Na een dik half uur zoeken en vragen kwam ik bij het mij opgedragen adres. Het was toen reeds tegen het einde van de werktijd. De directeur daar ontving mij vriendelijk en zegde mij een maandsalaris toe van 178 DM. Zelf moest ik dan wel voor een kosthuis zorgen. Ik vroeg hem misschien kon bemiddelen. Hij zei me daarop zich hiermee niet te bemoeien. Hij had kantoormensen aangevraagd en verder niets. Ik vertelde hem dat ik daar niet vrijwillig was. Hierop gaf hij geen antwoord. Wel mocht ik die nacht in de kelder overnachten. Tot mijn prettige verbazing trof ik in de kelder 'n Nederlandse schipper die

reeds jaren bij deze firma werkte. Zijn taak was 's nachts contact te hebben met hun zusterfirma's Standaard Rotterdam en Scaldia Antwerpen. Deze firma's waren door de Duitsers ingeschakeld in de burgeralarm dienst. Alle gegevens omtrent het bij de Nederlandse en Belgische kust binnen vliegende bommenwerpers werden doorgegeven. Was hun richting het Ruhrgebied, werd dat direct doorgegeven aan de stads alarmdienst. Binnen een paar minuten werd dan alarm gegeven. Ik had dan 10 tot 15 minuten tijd om de schuilkelder te bereiken. Soms, aldus die schipper, gebeurde het dat e vijandelijke bommenwerpers boven land totaal van richting veranderden en afbogen naar meer noordelijke of zuidelijke gebieden.

De kennismaking met de collega's.

De kennismaking was vriendelijk. Het bleek dat ik de enige niet Duitser was op de afdeling boekhouding. Voor het zoeken naar een kosthuis ging een van de medewerkers met me mee. Onderweg vertelde hij me dat hij nog een goede Nederlandse fiets had kunnen bemachtigen. Fatsoenshalve vroeg ik hem niet hoe dit precies gegaan was.

Wat ik nog niet wist en ook niet verwachtte, stapte hij op een gegeven moment het terrein op van een barakkenkamp. Deze barakken-zo vertelde hij mij-was een gezamenlijke onderneming van een aantal firma's in Duisburg, die buitenlanders in dienst hadden. Wat voor mij die morgen als een vriendelijke dag begonnen was werd hier de bodem ingeslagen. Ik werd verwezen naar een van de barakken. Daar ontmoette ik een paar Nederlanders die vertelden dat er op hun kamer nog een paar bij konden. De barak werd verder gedeeld met een aantal Fransen. De WC was ondergebracht in een speciale barak en bestond uit 'n groot gat 10x20 m met ijzeren stangen er omheen. De onderste diende als steun bij het zitten, de bovenste als ruggensteun. Van deze gelegenheid heb ik nooit gebruik gemaakt. De douches waren midden op het terrein en bestonden uit ijzeren bakken met daarboven 'n aantal waterkranen. Het eten wat ons daar werd bereid was even slecht dan in het doorgangskamp in Keulen. De was moest je zelf doen.

De verstandhouding met de collega's

Bij de jongere meisjes was ik in, ze mochten mij graag. Een en ander is wel te verklaren uit het feit - ik was toen 23- dat alle andere mannen boven 50 jaar waren op een na. Die was rond de dertig. Hij kreeg wel regelmatig van de ouderen te horen dat hij ook aan het front hoorde evenals hun zoons. Ik vertelde

hun daar ook niet vrijwillig te zijn en hoopte spoedig naar een vrij Nederland te kunnen terugkeren.

De mannen hielden dagelijks op een landkaart welke op de muur bevestig was bij hoe het aan het Russische front verliep. Reeds in die dagen waren de Duitsers tot terugtrekken gedwongen en moesten de knopspelden worden teruggezet. Verder maakten we immens ruzie als de een kwam met het verhaal dat zijn zoon weer 'n onderscheiding had gehad wegens getoonde moed, waarop de ander reageerden met: 'Dat had mijn zoon al veel eerder moeten krijgen'.

Al met al, ik dacht er het mijne van en werkte dagelijks de betalingen van de crediteuren de deur uit.

In de vier maanden die ik daar gewerkt heb, heb ik 3 maal gehuwde vrouwen en 2x ongehuwde meisjes gecondoleerd met het verlies van hun gesneuvelde mannen resp. verloofden. Over mijn huisvesting en verzorging klaagde ik en ging zelfs zo ver met een opmerking "als de Nazi's denken zo met hun gereedschap te kunnen omgaan, zal de oorlog niet te winnen zijn"! ik hoefde geen andere uitleg te geven wat ik bedoelde. Wel kreeg ik ik de ernstige waarschuwing voor zulke soort uitspraken te kunnen worden opgepakt.

Met de dames bleef ik op goede voet. Van een typiste kreeg ik zelfs 'n Duits misaal en zegde mij toe te willen helpen bij het zoeken naar 'n fatsoenlijk kosthuis. Ze had een kennis bij 'n tehuis voor vrijgezellen. Dit tehuis was onderbezet vanwege dat vele daar wonende vrijgezellen aan het front zaten. Het kosthuis werd gerund door een aantal kloosterzusters. RK Nederlanders kwamen bij voorkeur in aanmerking om de lege plaatsen in te nemen. Inmiddels verbleef ik in afwachting wat de typiste had weten te bereiken. Op zekere dag- het was toen rond 20 januari 1943—stapte 'n Nederlander onze barak binnen die zich aandiende: ik ben Marinus de Roij uit Ginniken bij Breda. Ik ben opgepakt en naar hier gestuurd voor tewerkstelling. Mijn vak is kantoorbediende". Toen ik hem zag, zag ik direct 'n maat om mee op te trekken. Hij vertelde mij reeds werk te hebben gevonden bij 'n luchtalarmering bedrijf. Zijn baas had hem ook toegezegd voor een beter onderkomen te zullen zorgen en hij slechts enkele dagen in dat barakkenkamp zou hoeven blijven.

Onderweg kreeg ik van de typiste te horen dat ik me bij het Aloisius Gesellenhaus mocht melden. Door moederoverste en nog een non werd ik vriendelijk ontvangen en kon ik daar binnen een paar dagen mijn intrek nemen. Mijn vriend de Roij was daar eveneens toegelaten. We gingen wat betreft huisvesting en voeding er geweldig op vooruit. Het kostgeld was redelijk. Vanaf dat moment kreeg ik 'n behandeling zoals iedere Duitser en kon 's morgens fatsoenlijk op mijn werk verschijnen. Onderwijl had ik bij de firma

waar ik werkte gedaan weten te krijgen dat ik wat hun betref om de 14 dagen weekendverlof kon krijgen en naar Nederland te reizen. Met hun schriftelijke toestemming toog ik naar het Polizei presidium en kreeg binnen enkele dagen het nodige visum.

Op 24 januari 1943 ondernam ik mijn eerste reis naar Rooi met de afspraak op 27 januari normaal op tijd weer aanwezig te zijn. De reis is mij altijd bijgebleven. Omdat ik pas om 8 uur 's avonds uit Duisburg was vertrokken, dacht ik het korst te reizen via Wezel-Boxtel. Dit betekende dan dat ik in Wezel over moest stappen op het Duits lijntje wat toen ook voor personenvervoer nog in gebruik was. Waar ik beslist niet op had gerekend gebeurde op het grensstationnetje Hessum vlak bij Gennip. Bij de pascontrole werd ik uit de trein gehaald omdat mijn visum aangaf dat ik via Emmerich moest reizen. Hoe ik me ook verweerde en opmerkte dat ik toch naar Holland mocht reizen. Het baatte mij niet. Daar stond ik dan. Er kwam die dag geen trein meer uit Nederland en kon derhalve ook niet terug naar wezel. De eerstvolgende zou rond negen uur komen op zondagmorgen. Ik wist totaal niet waar ik de nacht door moest brengen. Ik besloot bij mezelf daar maar te blijven en proberen wat te slapen. De stationschef was het daar niet mee eens en gelaste mij direct te vertrekken zodat hij dan de zaak kon sluiten.

Op een vraag van mij, waar ik dan zou kunnen blijven, zei hij slechts: "dat is mijn zaak niet". Ik ben toen het dorpje in geslenterd. Er was niemand meer op straat. Op 'n gegeven moment kwam ik bij een café waar de deur open stond welke toegang gaf tot een halletje. Daar stond een houten bankje. Ik ben daar gaan zitten en probeerde toch wat te slapen. Het was er wel koud. Om zes uur 's morgens hoorde ik de kerkklok luiden. Ik dacht dit zal voor de 1e Mis zijn en ging daar naartoe. Ik trof daar de koster aan die bezig was met kaarsen aansteken. Ik heb daar de Mis bijgewoond, ben nog te communie geweest en direct daarna teruggelopen naar het station. Tegen 9 uur kwam daar inderdaad de 1^e trein vanuit Nederland aan. Van hieruit moest ik dus terug naar Wezel om daar weer aansluiting te krijgen naar Emmerich. Om ongeveer 3 uur in de middag kwam ik op het station Utrecht aan. Daar trof ik 2 oudere dames die ook naar het zuiden wilden reizen. Ik vertelde hun mijn pech en ook mijn honger. Ik had nl sinds daags tevoren 8 uur geen nat of droog meer gezien. Hierop kreeg ik van de een 'n boterham. Het was toen in die dagen al zo dat men bij het afleggen van familie of kennissen bezoek men eten meenam omdat het niet zeker was of bij het bezoekadres voldoende eten aanwezig was. Om ongeveer 4 uur kwam ik aan in Boxtel. Ik ben toen te voet naar ome Willem in Liempde gelopen. Ik heb daar een fiets geleend en was om ca. 5 uur thuis. Men stond er thuis van te kijken dat ik na 14 dagen thuis kon komen en nog wel met

geldige papieren. Ik ben wel dezelfde zondagavond weer afgereisd omdat ik op het werk had beloofd 's maandags op tijd op het werk aanwezig te zijn. Sommigen op het werk waren het met me eens dat het nergens toe diende mij zaterdag bij de grens tegen te houden. Anderen zeiden: "Je moet je hier houden aan onze regels". Direct na onze nieuwe huisvesting aan de Niederstrasse 37 brachten mijn maat de Roij en ik 'n bezoek aan de pastoor van de parochie om ons daar te melden. Deze pastoor ontving ons vriendelijk en we kregen van hem het hiernaast afgedrukte persoonskaartje.

Wat deed ik zoal in Dld waar de Duitsers niet op zaten te wachten.

Al in de eerste week dat ik verbleef in het barakkenkamp Kaslerfeld ontdekte ik dat we belazerd en bestolen werden. Ik had de gelegenheid om tussen de middag, als ik 'n uur vrij had, te letten op het reilen en zeilen rondom onze gaarkeuken. Ik zag iedere middag dat zo'n 15 a 20 Duitsers daar kwamen eten en volop te roken kregen. Ik heb dat toen ongeveer 10 dagen aangezien. Toen heb ik de stoute schoenen aangetrokken, ben daarbinnen gestapt en gevraagd of ik ook, omdat ik tussen de middag ook vrij had, ook warm eten kon krijgen. Dit kon volgens degene die mij te woord stond niet. Men kon geen uitzondering maken. Ik wist toen het mijne wel en legde het voor aan mijn lotgenoten. Die waren ervoor om hier verandering in zien te krijgen en wel vooral de rookartikelen die al wekenlang uitbleven terwijl van e kampleiding was toegezegd dat rookartikelen verstrekt zouden worden gelijk aan de burgers. Tezamen met de Fransman Andre Marchand zijn we ons beklag gaan doen bij de hoogste leiding van ons kamp. Wat betreft de rookartikelen had het wel enig effect. Wat betreft ons warm eten bleef het even slecht. Julie moeten weten dat onze soep niet meer was dan 'n kwak water waarin koolstronken als een soort zeepaardjes in ronddreven.

Andere voorvallen.

In hetzelfde kamp maakte ik mee dat direct na 'n alarm Duitse jeugdigen van 12 tot 16 jaar ons rookwaren kwamen aanbieden tegen prijzen die nog lager waren dan de prijs in de winkel. Deze zaken waren duidelijk gestolen uit tabakswinkels.

De luchtbeschermingsdienst van het eigen bedrijf.

Al snel werd mij bij de firma gevraagd deel te nemen aan de bewakingsdienst tegen luchtaanvallen. Dit was in de nachtelijke uren van 's avonds 7 tot 's morgens 7 uur. De volgende ochtend mocht ik dan 2 uur later op het werk komen. Een en ander was voor mij 2 keer per week. Ik herinner me nog of het gisteren gebeurde dat ik de eerste keer daar naartoe ging. Om m'n voeten warm te houden was ik op mijn klompen. Toen ik daar 'n openstaande poort binnenstapte zag ik niemand. Ik liep in de richting van het gebouw waar ik zag dat er licht brandde. Plotseling hoorde ik links van mij: "Halt, stehen bleiben". Ik dacht barst en liep gewoon door. Meteen hoorde ik een schot en bleef staan. 'n Oud miezerig mannetje springt vanuit het donker voor me. Hij was bewaker van het buitenterrein. Ik zei hem dat hij dan aan die openstaande poort had moeten staan. Hierop begon hij verschrikkelijk te vloeken. Ik was fout en hij niet. Hij hielp me echter wel naar de deur waar ik zijn moest. Daarbinnen waren enkele Duitse werklieden van het bedrijf die, zoals ik die nacht de bewaking hadden. Ik kende er niemand van. Ik stelde mij voor en werd opgenomen in het team. 'n Paar zaten te schaken, enkele andere te kaarten. Een zat wat aan de radio te draaien. Ik ging bij hem zitten en maakte een praatje. Ik vertelde hem dat we bij mij thuis nog nooit een radio hadden gehad. Verder dat in Nederland iedereen zijn radio had moeten inleveren maar er toch velen nog 'n radio verstoopt hadden en geluisterd werd naar radio Oranje in Londen. Hij kende die zender niet, waarop ik hem voorstelde die even voor hem op te zoeken. Daar ik die precies wist te zitten had ik hem zo gevonden. Het eerste wat ik opving was de Italiaanse bijdrage en verliep als volgt:

Ici Londre, eterminata de Nostra Quinqua Editione dellinqua Italiana. Deze aankondiging had ik al wel 100 keer gehoord en kende hem van buiten. Ik zei tegen de Duitser "dit is ie", en luisterde verder. Tot mijn min of meer blijde verbazing hoorde ik: Hier radio oranje en verder tot u spreekt Hare Majesteit Koningin Wilhelmina. Alhoewel ik het niet precies woordelijk kan herhalen begon het met: "Landgenoten, de tijd zal spoedig daar zijn dat de wettige regering zal kunnen terugkeren in 'n vrij Nederland, houdt moed, blijf kalm en doe geen ondoordachte dingen". Ik vroeg de Duitser of hij het verstaan had? Hij zij "Jawohl" en vervolgde "wir werden mal sehen". Ik heb nadien niet meer geprobeerd daar naar radio Oranje te luisteren.

Herr Mülgés.

Dit was een van mijn nieuwe collega's bij de firma Rhemus. Al vrij snel kwam ik tot de ontdekking dat hij mij niet moest. Hij vroeg mij in het bijzijn van de anderen wie ik eigenlijk was en aan welke kant ik stond. Ik zei hem dat ik daar niet vrijwillig gekomen was, dat iedereen dat mocht weten en hoopte toch in mijn werk te kunnen voldoen. Toen begon hij te schelden op Prins Bernard, dat was 'n verrader, die was lid geweest van de Hitlerjugend maar had daar niet kunnen bereiken wat hij wilde en was daarom uitgeweken naar |Nederland. Ik zei hem niet te weten wat daar al of niet van waar kon zijn, maar dat ik dacht dat in verband met het toekomstige Koninkrijk der Nederlanden het meest zuivere Germaanse bloed bij voorkeur in aanmerking kwam om hieraan mee te werken. Sommige lachten dat ik me had kunnen redden. Maar Herr Mülgés was niet tevreden. Tussen de middag ging ik naar mijn kosthuis om even 'n boterham te eten. Van andere collega's had ik gehoord dat ze bij het weggaan zeiden "Mahlzeit". Ik nam dat over en zei zulks ook. Herr Mülgés was het niet eens en riep mij toe dat ik bij het weggaan en weer binnenkomen zou zeggen:""heil Hitler". Ik draaide me in de deuropening om en riep hem toe:

"Hij litter", wat in ons dialect zo'n beetje betekent "hij is afgewerkt, stelt niets meer voor".

'n Andere keer, kort daarna zag ik vanuit de Strassebahn -waar ik steeds gebruik van maakte- dat het op het overslagbedrijf Koch und Co in lichterlaaie stond. Ik vond het wel vreemd omdat die nacht er wel alarm was geweest maar geen bom gevallen. Nog amper zit ik aan mijn bureau en krijg de vraag van herr Mülgés of ik daar soms mee te maken had. Ik antwoorde hem met "Herr Mülgés, sie sind unangenehm". Van 'n andere collega hoorde ik-onder vier ogen- dat de Hr Mülgés 'n deel van zijn werk had moeten afstaan aan mij, en dit niet kon verkroppen.

Op de koffie bij de familie Grubert.

In de von Hindenburgstrasse 32 woonde de familie Grubert. Mijn maat Rinus de Roij kende daar een dochter van die als jong meisje in Breda bij hem in de buurt na de eerste wereldoorlog was opgevangen geweest. Van de familie waar ze geweest was had hij het adres gekregen met het verzoek haar te bezoeken. Op 'n zondagmiddag gingen we er naartoe en werden we er met open armen ontvangen.

Deze familie had 2 zoons aan het front en de man van de bewuste dochter ook. We kregen direct echte koffie met gebak. Dit kon volgens de moeder omdat de

zoons deze zaken schickten vanuit de plaatsen waar ze gelegerd waren. We waren bij deze mensen zeer welkom. Zij nodigden ons uit iedere zondag te komen om de lege plaatsen van hun zoons voor een paar uur in te nemen. We hebben dit nog wel een paar keer gedaan, maar dikwijls had een van ons andere verplichtingen. Zo bezocht ik zondags de Rooijenaren in Essen-Babeck. Dit waren mijn lotgenoten van ODA. Ook bezocht ik Adje Verhagen, adres Fernsprechamt 1, AdolfHitlerplatz, Düsseldorf. Dit was een oud-collega van de melkfabriek. Het kon ook gebeuren dat we zondags op de trein stapten en naar Berlijn reisden. Van deelname aan de alarmdienst werd ik ontslagen omdat, aldus de commandant, hij liever geen buitenlanders wilde hebben. Ik kan me wat mij betreft hem wel gelijk geven.

Onze schoenenreparatie.

Bij mijn kosthuis in de Niederstrasse verbleven ook 3 schoenmakers uit Kaatsheuvel. In schoenenwinkels konden wij niets kopen en evenmin laten repareren. De 3 werkten bij een groot reparatie atelier waar vooral voor het leger werd gewerkt. Om onze schenen gerepareerd te krijgen hadden we het volgende gevonden. De schoenmakers namen 's morgens de te repareren schoenen mee en ik kreeg opdracht wanneer ik die kon ophalen. Een en ander ging als volgt; wanneer de chef tussen de middag naar huis ging eten moest ik in een straatje vlak langs het gebouw in de gaten houden wanneer hij wegging om vervolgens van een van de schoenmakers de schoenen bij 'n zijingang in ontvangst te nemen.

Griep.

Op een dag kreeg ik griep en wat ik dacht dat het wel mee zou vallen viel anders uit. Met hoge koorts heb ik toen 2 dagen in bed gebleven, althans was de bedoeling. 3 keer in die 2 dagen ben ik naar de schuilkelder moeten vluchten. Ik herinner mij dat ik kliebernoot van het zweet door de kou moest en in die schuilkelder zat te bibberen. Een dokter raadplegen wilde ik niet. Van de nonnen kreeg ik extra warm drinken met anijs erin. Wel geloof ik dat ik toen me heb verwaarloosd. Bij 'n sollicitatie in 1946 zei een keuringsarts bij Philips Eindhoven dat ik ooit 'n zware longontsteking moest hebben gehad.

Het sterfgeval van mijn zuster Tonny.

Het was op 23 maart dat op het kantoor een telefoontje binnenkwam dat 'n zusje van mij was overleden. Een secretaresse deed mij de mededeling. Ik vroeg haar welke van mijn zusters daar gestorven was, want die had ik zes. Zij wist dat niet te vertellen. Ogenblikkelijk ben ik toen naar mijn chef gestapt en hem gevraagd naar huis te mogen reizen. Hij keurde dat goed waarop ik direct naar het Polizei prasidium ben gegaan voor het nodige visum. Op 25 maart pas had ik het visum en ben direct afgereisd.

Voor de begrafenis heb ik mijn zusje nog gezien. Onbegrijpelijk dat in 10 dagen tijd iemand zo kan zijn afgevallen. Ze is 22 jaar geworden en was nooit ziek. Wanneer ze -volgens de doctoren daar- enkele uren eerder zou zijn binnengebracht zou zij nog te redden zijn geweest. Dit was in het ziekgasthuis in den Bosch. Het heeft niet zo mogen zijn. Na de begrafenis stond op het kerkplein, de secretaris van de directie van ODA staalwerk mij op te wachten. Hij condoleerde mij en vroeg of ik even mee naar de zaak wilde komen. In de laatste maanden dat ik daar werkte had ik ook de zorg over het archief. In opdracht van d secretaris-de directeuren waren hiervan op de hoogte- had ik daar privé spullen moeten opbergen welke verder door niemand gezien mochten worden. Ook hijzelf wilde het niet precies weten. Bij mijn wegzending voor tewerkstelling was hierover niet gesproken. Blijkbaar had ik die zaken goed opgeborgen want hij had er wat van nodig en kon dat niet vinden. Ik heb hem ter plekke de juiste plaats aangewezen en ben vertrokken in de gedachte "wat 'n meeleven".

Het luchtalarm en de bombardementen.

Vanaf 15 jan. 43 tot 13 Mei 1943 ben ik 51 maal de schuilkelder in gemoeten. Soms was dat voor een half uur. Soms voor enkele uren. Een keer 3x in een nacht. Zes keer werd in die periode Duisburg gebombardeerd. Onze schuilplaats was een zwaar bewapend betonnen gebouw en bestond uit 3 verdiepingen. Het had geen ramen en de lichtvoorziening gebeurde met eigen aggregaten. Ongeveer 1 meter boven het dak was nog een dak van gewapend beton. Dit was om treffers daar het belangrijkste van hun kracht te ontnemen, alvorens in de bunker door te dringen. Van dag tot dag maakte ik aantekening van de tijdstippen. Mijn boekje hiervoor heb ik nog. Mijn maat en ik stonden op goede voet met moederoverste en mochten zelfs haar koffer met de belangrijkste zaken erin, op weg naar de schuilkelder dragen.

Ook een vrouw met 3 kleine kinderen, die wat verderop woonde en wiens man aan het Oostfront diende, hielpen we zo snel mogelijk de schuilplaats te bereiken.

Een keer kwam ons dat bijna duur te staan. We stonden voor ons kosthuis op de stoep op haar te wachten. Zij kwam echter niet opdagen en terwijl de eerste vliegtuigen reeds boven de stad vlogen, en de grondafweer oorverdovend tekeerging, renden we naar de bunker. Daar aangekomen troffen we het vrouwtje en naast haar haar man die met verlof was. Dit wisten we niet en toen we vertelden dat tot het laatste nippertje op haar gewacht hadden keek zij ons woest aan en zei niets. Achteraf konden we toch wel iets begrijpen van zijn houding. God weet wat hijzelf al aan het front had moeten meemaken? Nadat ik al meerdere alen doden en gewonden had gezien overtrof het bombardement van 13 op 14 mei 1943 alle vorigen. Omstreeks halfeen 's nachts kwam het alarm. Tot halfvier moeste we in de bunker blijven. Rond een uur kreeg de bunker zijn eerste treffer. Vlak tegen een van de toegangsdeuren kwam een bom terecht die niet alleen die deur verbrijzelde, doch ook zo'n zelfde deur op ca 5 meter verder naar binnen. Op dat moment viel alle licht uit en brak er paniek uit. Nog geen kwartier later kwam 'n bom op een van de hoeken terecht direct gevolgd door een treffer midden op het dak. De paniek en de verwarring binnen was compleet. Ik heb niet gebeden, voor zover ik weet, maar 'n rozenkrans die ik van mijn moeder had meegekregen, had ik in mijn linker broekzak geheel aan flarden geknepen. Het was Egyptisch donker in de bunker en we zaten geheel onder het stof en rotzooi. Niemand echter bij mij in de buurt was geraakt.

'n Oudere Duitser hoorde ik roepen: Laat ze naar Berlijn vliegen, wij hebben de oorlog niet gewild'!

Toen we rond halfvier naar buiten mochten zagen we dat de gehele stad brandde. In de minder dan 400 meter naar ons kosthuis zagen we al enkele doden. Een brandweerman zagen we met zijn slang in de hand van 'n afbrokkelende muur op zijn kop naar beneden duiken, in de vlammen. Ook zagen we hoe de toren van onze kerk instortte. Vlak daarvoor zagen we de vlammen vanuit de galmgaten en uit de luiken van de spits tientallen meters omhooggaan. Op dat moment trilde de grond onder onze voeten. Door de hitte en de rook bereikten we ons kosthuis. Hier viel niets meer te redden. Het was al bijna tot de grond afgebrand. Vervolgens liepen we naar het kantoor waar ik werkte. Ook hier viel niets meer te redden. Het gebouw stond van onder tot boven in lichterlaaie.

Ondanks het feit dat ik het daar vele malen beter had dan mijn Kamp-Oda lotgenoten welke ik in Essen-Borbeck 'n paar keer bezocht had-stond mijn besluit vast.

Nu was voor mij het moment gekomen om te verdwijnen en onder te duiken!

Mijn maat de Roij kon niet met me meegaan zoals hij vertelde doch wilde wachten op 'n visum wat in aanvraag was. Ik sprak met hem af dat ik zijn vrouw per telegram op de hoogte zou stellen dat hij het goed maakte. Wel als het mij lukte binnen 'n paar dagen thuis te zijn. We wensten elkaar sterkte en ik vertrok direct te voet naar het station. Het was toen vijf uur in de morgen. Daar aangekomen zag ik dat er voorlopig geen treinen zouden kunnen vertrekken. Te voet ben ik naar Ruhrort gelopen en ben daar op een tram kunnen stappen. In Viersen heb ik de trein kunnen nemen richting Venlo. Ondanks ik 'n visum had (zur mehrmaligen Aus- und Wiedereinreisen) durfde ik niet door de controle op het station Kaldenkirchen. Ik ben daar toen iets ten Zuiden de grens overgestoken. Aangekomen op het station Venlo heb ik 'n kop koffiegedronken. Dit was weer het eerste nat en droog sinds daags tevoren.

Mijn aankomst in Eindhoven was rond vier uur in de middag. Ik ging eerst naar mijn meisje die op het Wilhelminaplein in betrekking was. Daar kreeg ik 'n boterham en koffie. Mijn meisje bracht me toen naar de bushalte. Bij die halte stonden 'n hele rij mensen uit Son, Nijnsel en Rooi. Dit waren er die in Eindhoven hun werk hadden. de achtersten in de rij vertelden mij dat dit de laatste bus van die dag was en ik alle kans had niet mee te kunnen vanwege de bus te vol zou komen. Toen ik hun vertelde dat ik al van halfvijf 's morgens onderweg was hoorde ik van hen wel enig meeleven, maar niets over eventueel voor mogen gaan. Ik dacht toen bij mezelf: Deze jongen gaat in ieder geval met deze bus mee"! Toen de bus stopte sprong ik 7 a 8 plaatsen naar voren. Wat me toen bijzonder opviel was dat niemand hier iets van zei. Bij de fietsenwinkel Schepers in Rooi leende ik een fiets en was rond zes uur thuis.

Leeg en half geradbraakt deed ik mijn verhaal terwijl mijn moeder eten klaarmaakte. Gewassen en voorzien van schoon ondergoed kon ik aan tafel. Ik was blij dat het me zover gelukt was. Vervolgens ben ik toen naar bed gegaan en de volgende dag tegen 12 uur weer opgestaan. Het was toen 14 Mei 1943.

Ik had voor mijn vertrek aan mijn maat de Roij toegezegd zijn vrouw een telegram te sturen met de mededeling dat met hem alles goed was. Ik heb dat ook die dag nog afgewerkt. Voor d Duitsers was ik een vermiste dacht ik stellig. Ik bleef de eerste dagen thuis in afwachting wat er zou gebeuren. Ongeveer 10 dagen daarna komt de postbode-Willen Lathouwers_ die een aangetekende brief bij zich had en voor mij bestemd was. Hij kwam rechtstreeks van de firma

Rhenus waar ik werkte. Hij zei vooraf: "als de wilt dat ik hem onbestelbaar mee terugneem, doe ik dat. Wil je echter toch weten wat erin staat is ook nog mogelijk".

Boven de stoom van 'n moor kokend water hebben we toen de sluiting losgeweekt, geopend en gelezen. Er stond o.m. in: "Sie muszen sofort an ihre Arbeitsplatz zuruckkehren". We hebben de brief weer netjes dichtgeplakt en Willem nam hem als onbestelbaar mee terug. De firma heeft zich later nooit meer laten horen. Wel het Arbeidsbureau in Veghel.

Het onderduiken en het verzet.

Al snel had ik 'n onderduikadres gevonden en wel bij mijn vriend Boeren. We hadden allebei verkering met twee zusjes Raaimakers van de Liempdse Barrier. Ik hielp bij Boeren wat in de klompenmakerij en op het land. Mijn slaappleats was boven de klompenmakerij. Vlak bij mijn bed was een luik waardoor ik bij onheil kon vluchten. Ook bracht ik wel enkele keren 'n bezoek bij mij thuis en in de weekeinden bij mijn meisje in de Liempdse Barrier. De eerste paar weken verliep alles rustig. Mijn vriend Tinus- die toen al aan het verzet deelnam- nodigde mij uit daaraan deel te nemen. Mijn eerste opdracht was het in tekening brengen van het huis en de situaties vanbinnen van 'n berucht collaborateur aan de Markt in Sint-Oedenrode. Het was mij bekend uit de tijd dat ik melkbezorger was, dat die een jachtgeweer in huis had en 'n pistool. Een en ander had hij mij al eens gedemonstreerd. Via mijn broer Jan- die in de zomer van 1941 de venterij van mij had overgenomen- heb ik Bouman en Boeren 'n juiste situatietekening kunnen leveren. De betreffende collaborateur had de gewoonte zondags in de 10 uur Mis te zijn, waarin hij dan zo mogelijk in de 1^e banken zat. Ik kreeg van Boeren te horen dat de volgende zondag reeds dit karwei zou worden geklaard. Enkele van het Rooise verzet zouden in de directe omgeving aanwezig zijn. Een zou op het koor gaan kijken of de collaborateur in de Mis aanwezig was. Zo ja, zou men ogenblikkelijk toeslaan om zijn wapens te ontfutselen (buit te maken) de bewuste zondag was echter de man niet in de late 10 uur Hoogmis. Ook later deed die gelegenheid zich niet eer voor. Vervolgens werd ik ingeschakeld bij het waarschuwen van de onderduikadressen welke in de buurt zo'n 25 a 30 jongens betrof.

Het bericht dat er een kans was van 'n overval door de beruchte SD en zijn plaatselijke NSB-aanhanger ontvingen wij van de politieman Bouman die vanaf het gemeentehuis alle bewegingen van die lieden in de gaten hield.

Tezamen met Tinus Boeren gingen we dan naar de adressen. We waren dan beiden gewapend met 'n pistool. Een en ander nam ongeveer 3 kwartier tijd in beslag. Niet één keer is het met die lui tot 'n treffen gekomen.

Na afloop van zo'n missie gingen we gewoonlijk niet terug naar mijn duikadres Boeren maar naar de buurman Hurks. Dat was een boerderij. Deze mensen hadden geen kinderen en woonden waar thans de zogenaamde Peppelhoeve zetelt.

De heer Hurks en zijn vrouw deden ons dan door een z.g. hooigat naar bed. Dit betekent dat hiervoor zo ongeveer 'n meter bij 'n meter pannen moesten worden weggenomen en wij eenmaal binnen op de hooizolder waren, de pannen weer op zijn plaats moesten worden teruggelegd. Deze plaats was van binnenuit niet bereikbaar.

S' morgens moesten de pannen weer worden weggenomen en konden we weer naar huis. Een keer gebeurde het dat we na een waarschuwingronde binnen zaten bij de familie Boeren. Plotseling ging het hondje geweldig tekeer. Het was toen rond elf uur in de avond. Buiten hoorden we gestommel alsof 'n bezetting gaande was. Schietklaar zitten we in de woonkamer. Tinus links van de schouw, ik rechts. Het waren zeer spannende momenten waarin je wel het hoofd erbij moet houden. Toen het buiten stil werd zijn we gaan kijken. Het bleek dat alle jongvee van boer v.d. Sande uit de wei was gebroken en daar rondom het huis sjouwden.

Naast het werk betreffende het waarschuwen aan de onderduikadressen mocht ik ook wel af en toe distributiebonnen bezorgen. Ook kapelaan de Beer had mij gevonden voor inschakeling als koerier. Zo vroeg hij mij schriftelijke berichten over te brengen naar kapelaan Toothans van de parochie St. Trudo in Strijp Eindhoven. Dit ging om plaatsing van onderduikers ergens in Rooi welke uit de parochie in Eindhoven afkomstig waren. Ik had ook contact met mijn huidige zwager Giel Blankers uit Oirschot. Hij zat daar plaatselijk in het verzet. Hij vroeg mij of het in Rooi mogelijk was om bij het kringdistributiekantoor fiets en fietsbandenbonnen geldig te doen maken. Ze hadden namelijk een aantal van die bonnen buit kunnen maken ten behoeve van hun verzetsmensen maar deze waren zo nog niet bruikbaar.

Via de politieman Bouman kreeg ik de naam van de secretaresse van de heer v.d. Meerendonck, chef afdeling grossiers en winkels. Het ging slechts om de

handtekening van zulk 'n ambtenaar. Daar de heer van de Meerendonck 'n stempel had laten maken was het voor de betreffende secretaresse niet moeilijk om hier gebruik van te maken. Ik heb het haar gevraagd en het kon. Ik moest dan de ongeldige bonnen afgeven bij haar thuis. Zij zou dan voor de handtekening zorgen en kon ik de bonnen weer ophalen. Het was niet Blankers zelf maar Charles van de Bazar uit Oirschot die mij in de Liempdse Barrier de ongestempelde bonnen kwam brengen en later weer ophalen.

Inmiddels kwam er in ons gezin 'n onderduiker bij. Het was mijn broer Willem die ook naar Dld. zou moeten. Hij heeft echter nooit 'n vast duikadres gehad. Het viel voor thuis niet mee. 2 volwassen zoons die geen cent in brachten en toch moesten eten en van kleren voorzien. Naast dat ik iedere nacht bij de familie Boeren ging slapen hielden mijn broer en ik ons bezig met werkzaamheden thuis en bij boeren in de omgeving. Ook bij ooms van ons in Liempde -ome Willem en ome Jan- hebben we toen geholpen.

We hadden thuis toen wel wat vee. We hadden o.m. een koe, een stuks jongvee, een paar mestvarkens en 25 a 30 kippen.

Het hoofdkomen brachten mijn vader - toen reeds 63- en mijn broer Jan in, uit de melkventerij. Vier zusters waren voor dag en nacht in betrekking en 2 plus mijn jongste broer waren nog thuis. de twee jongsten zaten nog op de lagere school en een zusje was naaister en ging bij mensen verstellen ect. Achteraf vind ik het thans nog veel meer dan toen, dat het 'n zware opgave was voor mijn ouders. Mijn broer en ik zijn hierdoor t.o.v. de anderen, niets tekortgekomen.

Mevrouw X.

Op zekere dag kreeg ik het verzoek van Boeren om in de gaten te houden dat 'n al wat oudere vrouw uit het verzet niets zou overkomen tijdens een fietstocht naar een onderduiker in de Donderdonk. Deze vrouw wilde persé en alleen daarnaar toe om persoonlijk daar valse identiteitsbewijzen te bezorgen. Ze zou rond 11 uur op de damesfiets langs komen. Mijn taak was slechts in de gaten te houden dat ze geen stukken aan de fiets of dergelijke kreeg. Pas dan zou ik haar mogen aanspreken om haar te helpen. Deze vrouw heeft dat reisje zonder stukken of trammelant kunnen uitvoeren.

Om te onthouden.

Deelnemen aan het verzet is geen onschuldig spelletje maar 'n zeer ernstige en gevaarlijke onderneming. Als je meent het geestelijk en lichamelijk aan te kunnen gaat het om het strikt volgen van de spelregels. 'n Dwingende eis is de absolute trouw aan de groep. Dit wil niet zeggen dat je alles moet doen wat je

gevraagd wordt. Durf je iets niet, zeg het dan eerlijk maar onderneem niets waarbij de groep in gevaar kan komen.

Blijf ook bij waar het om begonnen is, dat is het tegenwerken van de vijand en zijn handlangers. Klap niet uit de school tegenover derden.

Afwijkingen van bovengenoemde geboden kan je de kop kosten, is het niet door de vijand dan wel door je eigen verzetsvrienden.

De piloot

Het was op een dag tegen de avond in de late herfst van 1943. Mijn broer en ik waren op weg naar huis en hadden hout gekapt in het gebied "de Scheken". Dit was voor de eigen bevoorrading in de stook.

Op een zandpad daar kwamen we een zonderlinge man tegen. Wij dachten wat moet die hier want op zijn weg staan het eerste half uur geen huizen. We hielden hem staande en vroegen wat hij daar zocht. Hij stond daar voor ons en zei niets. Daarop vroeg ik hem: "Do you speak English?" zijn gezicht vertrok wel maar hij zei nog niets. Toen vroeg ik hem: "parlez vous francais". Waarop hij antwoordde "Oui" en op weg was naar Parijs waar zijn ouders woonden. Hij liet een foto zien waarop hij als parachutist op stond. Hij was slecht gekleed in een vies militair uniform. Hij vertelde verder vanuit Duitsland gevlucht te zijn en al een paar weken op weg was. Omdat ik wel wat moeite had hem goed te verstaan vroeg ik hem of hij ook wat Duits sprak. Dit bevestigde hij en konden we elkaar geheel verstaan.

Ik heb toen mijn fiets aan mijn broer mee naar huis gegeven en ben met hem meegegaan om hem, dacht ik minstens ergens wat te laten eten en zich wat te verzorgen.

Binnendoor ben ik met hem naar de Liempdse Barrier gegaan waar hij eten kreeg en ook vooral zijn voeten te verzorgen die eruitzagen en opgezet waren. In de veronderstelling dat het verzet in Oirschot hem op de toen al wel bestaande vluchtlijn kon zetten, heb ik hem toen te voet naar mijn zwager in Oirschot vergezeld. Die weg naar Oirschot was voor mij ook niet zonder gevaar. We moesten n.l. nog onder Liempde langs het huis van 'n bekend NSB-er, of een half uur extra omlopen.

Tegen tien uur bereikten we de Molen in Oirschot waar vlakbij mijn zwager woonde. Omdat die molen-het was pikdonker- op 'n kruising van zandweggetjes stond, kon ik niet direct het juiste weggetje vinden. Min of meer in nood besloot ik toch te vragen bij 'n boerderij waar ik zag dat er licht brandde. Die boer zei

me: "ga terug naar de molen en links precies voor de molen loopt het weggetje naar Blankers waar je over 10 minuten kunt zijn.

Het klopte. We werden bij de familie Blankers binnen gelaten en kregen beide direct te eten.

Wat echter aanvankelijk mijn bedoeling was met de piloot om hem op een bekende vluchtlijn te krijgen kon helaas niet. Het verzet in Oirschot had er al wel over gesproken, maar nog geen contact kunnen leggen met verzetsmensen die er mee te maken hadden. Zo was het ook nog n Rooi op dat moment. We spraken af met de vluchteling hem de volgende dag, reeds voor het licht werd, over het kanaal te brengen vanwaar hij Tilburg kon bereiken. Aan de hand van 'n landkaart konden we hem de korstte weg naar Brussel aangeven. De piloot nam genoeg met die oplossing en wilde liever snel zijn weg naar Parijs vervolgen, in plaats van langer oponthoud in Nederland.

Een andere keer kort daarna was ik in Oirschot en kon ook vanwege de avondklok niet meer terug naar Rooi. Mijn zwager bracht me toen naar 'n huis waar 3 oudere vrijgezellen woonden. Daar kon ik slapen. Hij bracht me zelf naar de z.g. opkamer en zei toen hij wegging: als je precies om twaalf uur door dat raampje kijkt, zie je daar 'n loondorsmachine in de fik gaan". Dit klopte op de minuut. De boeren hadden in die tijd 'n strenge leveringsplicht van hun gedorste granen. Om deze leveringen aanmerkelijk te kunnen vertragen moesten er wat van die machines verdwijnen.

De winter 1943-1044 was in aantocht.

De dagen werden korter en de winter stond voor de deur. Vele malen kon ik niet op mijn duikadres slapen vanwege het gevaar gepakt te worden. Ik heb toen veel geslapen in hooibergen en schuren. Totaal verstijfd kwam je soms 's morgens uit je schuilnest. Mijn duikadres bleef echter wel bij de familie Boeren en de taken zoals het waarschuwen bij verwacht onheil ging gewoon door.

Het Rückerschein.

Bij de familie Boeren kreeg ik af en toe slaapgezelschap van 'n zekere Harrie. 'n Verzetsman in hart en nieren. Alhoewel ik van de familie Boeren zijn familienaam te horen kreeg, heeft hijzelf die mij nooit gezegd. Van deze Harrie kreeg ik het verzoek om 'n z.g. Rückerschein op mijn naam te krijgen. Ik moest daarvoor de officiële instanties zoals het Arbeidsbureau en het gemeentehuis bezoeken om zo mijn papieren-die ik bij mijn vertrek naar Dld. had moeten inleveren- weer terug te krijgen. Het betreffende document was volgens zijn zeggen in Dld. gestolen. Het moest nog op naam worden gesteld en ondertekent plus de reden van terugkeer moest worden aangegeven. Ik heb toen het

formulier ingevuld en ondertekend als zijnde een of ander ambtenaar in Duitsland. De reden van mijn terug vulde ik in met „Arbeitsunfähig”, wat een beetje betekent als „niet geschikt”. Bij het arbeidsbureau in Veghel verliep alles vlot. Van de betreffende ambtenaar kreeg ik er het stempel op „gegen die ausgabe von lebensmittelmarken bestehen keine bedenken”. Wel moest ik ter bekrachtiging van e.e.a. ermee naar het hoofd-arbeidsbureau te „s-Hertogenbosch. Hier kreeg ik nog een stempel plus handtekening.

Ik was toen al een heel eind maar moest nog naar het gemeentehuis te Sint-Oedenrode, waar ik mijn officiële papieren moest terugkrijgen welke ik bij mijn vertrek naar Dld. had moeten inleveren.

Bij het gemeentehuis meldde ik mij bij het loket „Burgerzaken”, waar ik de betreffende ambtenaar het document voorlegde en zei dat ik bij het arbeidsbureau hierheen was verwezen voor het in ontvangst nemen van geldige papieren. Na het lezen kwam de ambtenaar naar mij toe en dirigeerde mij naar de tegenoverliggende raadszaal met de mededeling „wacht daar tot ik het gevraagde bij je breng”. Na 5 minuten had ik de papieren en kreeg de mededeling snel te vertrekken. Ik kreeg de indruk dat de ambtenaar wat nerveus was. Dit zou kunnen want er was ’n NSB- burgemeester aangesteld in plaats van burgemeester van Rijkevorsel-van Kessel die was afgezet.

Ook liep daar een persoon rond die de plaats van de vroegere bode, Karel van Zon, dacht te hebben ingenomen. Die man sprak me buiten op de stoep aan en zei: „ik dacht dat jij in Dld. werkte”. Ik antwoordde hem: „en ik dacht jij aan het Oostfront”, waarop ik direct wegging.

Wel had ik nu alle papieren om normaal op straat te kunnen verschijnen. Met Harrie had ik de afspraak dat ik hem zou inlichten over de gang naar de diverse instanties b.v. of men ergens argwaan toonde of moeilijke vragen stelde ect. Hij had nog enkele van deze formulieren meer maar wilde van mij eerst weten wat je zoal kon tegenkomen. Ik heb hem slechts een keer gezien en hem op de hoogte kunnen stellen omtrent mijn afloop.

Harrie is later gefusilleerd. Nooit heb ik iemand gekend of gesproken die zo’n zelfde document in zijn bezit had. Ik zou thans nog in contact willen komen met degenen die zulks ook hebben en hoe ze eraan zijn gekomen. Het moet uiteraard ook wel vervalst zijn.

Te weten is ook dat het bedrijf waarvan ik terugkeerde, ik niet kende en nooit geweest ben. Via, via kreeg ik te horen dat het bedoelde bedrijf oorlogstuig maakte. Het was voor mij wel belangrijk te kunnen vertellen bij de instanties waar ik precies gewerkt had.

De Paasviering.

Het liep tegen Pasen 1944. Kapelaan de Beer kwam bij ons en zei: "jullie komen al vele maanden niet in de kerk, dit wordt een totale verwaarlozing van de geloofsbeleving, ik ga hier iets aan doen". Hij vervolgde met "met de familie van de Heijden -bij ons bekend als Tinus, Piet, Tommeke- heb ik reeds afgesproken dat ik daar op een dag in de Goede Week, hun huis ter beschikking kan hebben. Ik wil dan dat jullie 's morgens de paasbiecht doen en te communie gaan. 's avonds wil ik daar nog een gezellig samenzijn van alle onderduikers uit de omgeving, ook de protestanten". Dit waren er zo'n 25. Jullie medewerking heb ik daarbij wel dringend nodig.

Deze kapelaan die ik zeer goed kende, vooral uit de jeugdbeweging kon ik niet in de kou laten staan. Mijn aandeel in dit gebeuren was belangstelling kweken bij de onderduikers en uitzien naar een komiek die de avond zou op luisteren met voordrachten en zang.

De komiek had ik vrij snel gevonden in de persoon van de broer van mijn vader. Hij had al veel op dat gebied gedaan en verzorgd. Bij 'n bezoek aan hem zegde hij toe dit te willen doen, maar de tegenprestatie zou hem een halve liter jenever moeten opbrengen. Daar kon ik voor zorgen. Hij was echter al 73 jaar oud en moest op de fiets van Oeffelt komen. De dag kwam en er was veel belangstelling. De katholieke jongens was gevraagd aan de biecht en communie deel te nemen. De protestanten toch zeker 's avonds aanwezig te zijn. De biecht werd 'n apart geval. Toen de kapelaan binnenkwam zei hij ons gedag en begaf zich direct naar de goei-kamer waar we ieder voor zich konden biechten. We zaten met zo'n 18 man in den hert en het ging erom wie van ons zich het eerst zou melden. We besloten om op leeftijd te gaan, de oudste eerst. Die was gauw aangewezen want hij was minstens 10 jaar ouder dan de rest. Toen hij terugkwam zag iedereen dat het nogal was meegevallen. De rest volgde toen in snel tempo. Toen kwam de communie uitreiking, waarbij ieder van ons 'n schone handdoek over de handen kreeg. Te weten is dat het in eigen hand krijgen van 'n geconsacreerde hostie toen nog niet gebruikelijk was. Alles verliep heel netjes en ingetogen.

Op het feestje die avond was er weer iedereen plus nog een paar protestanten. Ook mijn oom Willem was present. De stemming zat er zo in al hadden we voornamelijk chocolademelk te drinken. Ten behoeve van de veiligheid waren we steeds met 'n paar man buiten om op verdachte geluiden en bewegingen te letten.

Voor 12 uur was weer iedereen op zijn duikadres.

Vermeldenswaard is hier te weten dat verschillende onderduikers al nergens kwamen dan in en om de boerderij waren ze waren ondergebracht en er geen uitzicht was op 'n spoedige verbetering.

Via Bouman hoorden we dat hij contact had met verzetsmensen die de vluchtlijn kenden voor piloten. Hij vroeg ons extra attent te zijn.

De arrestatie van Bouman en Boeren.

Op zekere dag in juni kwam ik bij de familie Boeren waar ze mij vertelden dat Tinus was gearresteerd en niet wisten waar hij verbleef. De beruchte S.D> vergezeld van een fanatieke Nederlandse handlanger> hadden hem meegenomen. Zij waren in grote onrust over de afloop. Vanaf dat moment heb ik daar niet meer geslapen en bezocht ik hun zeer omzichtig.

'n Dag of tien later ontving de familie dat Tinus samen met Bouwman en nog twee verzetsmensen - Dubois en Dekkers- in de gevangenis in Den Bosch waren opgesloten. Vanwege mijn verplichtingen t.o.v. deze familie ging ik op hun verzoek, de volgende dag reeds met Tinus zuster Marie naar Den Bosch om Tinus te bezoeken en hem kleren en vooral schoon ondergoed te bezorgen. Hij was nl. in overall en op klompen meegenomen en geen kans gekregen zich nog om te kleden. Het was voor mij 'n reis met grote risico's. Tinus had n.l. nog slechts een zuster thuis die reeds getrouwd was. De al wat oudere ouders stonden er wel op - voorzien van mijn valse papieren- was ik de verloofde van Marie, als daar ergens om gevraagd zou worden. Bij de gevangenis aangekomen werden we binnengelaten door de zware voordeur die gelijk weer op slot ging. Ik dacht hoe komen we hier weer uit. We moesten in 'n kamertje wachten, waar de directeur ons te woord zou staan.

Deze meneer- ik geloof dat hij nog leeft- stond ons vriendelijk te woord. Op onze vraag of wij Tinus mochten zien en spreken, kregen we het antwoord dat dit in ieder geval niet kon. Hij vertelde ons dat dit gevangenen waren van de Duitsers en hij hierover niets te zeggen had. De door ons meegebrachte

verschoning en eten, zou worden afgegeven door een van zijn bewakers. De bewaking zelf deden ook de Duitsers zelf volgens zijn zeggen.

Hij raadde ons aan niet verder aan te dringen en te vertrekken.

Wat ik niet tegen Tinus-zuster verteld had, was voor mij ook bedoeld om daarbinnen goed te kijken waar de cel was en wat voor bewaking! Vlak bij de gevangenis had ik 'n oom wonen aan de Keijzerstraat 22. Slechts op een paar honderd meter afstand.

Bij 'n vlucht poging zou daar b.v. voor andere kleren en eventueel 'n fiets gezorgd kunnen worden. Mijn oom was zeer anti N.S.B, al wat ouder, had geen kinderen en had daar een bekende boekbinderij. Zijn tweede vrouw- zijn eerste vrouw was een zuster van mijn vader- was de dochter van een vrij hoog geplaatst ambtenaar in Oost-Indië die met ziekteverlof naar Nederland onderweg stierf en aan de oceaan als graf werd toevertrouwd. Als enige dochter leefde ze aanvankelijk zeer teruggetrokken met haar moeder in Nijmegen. Van wat ik had bedacht kwam niets. Ik had niets kunnen bekijken.

Onverrichter zake zijn we huiswaarts gekeerd.

Op de Pettelaar werden we aangehouden door de Duitsers. 'n Feldwebel pakte mij bij men vestje en snauwde mij toe "was machts du hier"?

Mijn antwoord was: "wir gehen zu Hause und sind auf besuch gewesen im krankenhaus". Ik weet niet meer precies wat hij toen in het Duits zei maar het kwam erop neer "Sodemieter op!"

Tegen vijf uur kwamen we thuis bij de ouders Boeren.

Verklaringen van de gevangenisbewaarder de Rooij.

Op 16 september 1944 heb ik de vier arrestanten uit de cel moeten roepen voor vervoer naar elders.

Op een vraag van Bouman heb ik moeten antwoorden dat het niet te weten waar naartoe ze werden vervoerd. Op een vraag van Bouman of hij zijn revolver kon krijgen om zichzelf te redden, heb ik gezegd dat niet te durven vanwege mijn gezin met kleine kinderen.

Op een vraag van Bouman aan de S.D.-er Klingbel of er gezorgd kon worden dat zijn portefeuille met fl.500,- aan zijn vrouw kon worden bezorgd, zei deze Klingbel hiervoor zorg te dragen. Mevrouw Bouman heeft echter nooit iets ontvangen. Tot zo ver de hr.de Rooij. Te weten is dat hier de naam van de bewaker kan afwijken.

Het legitimatiebewijs van het Departement van Landbouw en Visserij.

Mijn oude baas -de heer van der Vleuten- was directeur van de melkfabriek, ik sprak hem af en toe en hij was op de hoogte van mijn toestand. Hij vertelde mij dat hij moest zorgen dat iemand benoemd zou worden als bedrijfskeukenleider in 'n nog op te richten keuken bij de melkfabriek welke in werking zou moest komen indien de voedselschaarste daartoe noopte en de kom van Sint-Oedenrode daarop zouden zijn aangewezen. Hij stelde mij voor dat ik dat zou doen en redeneerde dat ik dan nog betere papieren op zak zou hebben om in het openbaar te verschijnen.

Ik ben akkoord gegaan en heb toen enkele weken bij de kousenfabriek Jansen de Wit in Schijndel, het koken van grotere hoeveelheden geleerd.

Van het departement afd. Voedselvoorziening in Oorlogstijd, ontving ik daarop de aanstelling.

Waar ik me niet voldoende van bewust was geweest bleek uit de legitimatie dat ik ook te zorgen had dat de kook-ingredienten, als nodig aanwezig waren.

Ik zat er wel mee. Het had niets te maken met verzet en kon slechts dienen voor mijn persoonlijke bewegingsvrijheid. In overleg met de hr. Van der Vleuten besloot ik hiervan niets naar buiten te brengen. In Sint-Oedenrode heeft-denk ik- niemand er ooit iets van geweten.

De bevrijding.

Op zondag 17 september 1944 was het al vroeg zeer bedrijvig in de lucht. Engelse jagers doorkruisten de lucht boven Sint-Oedenrode, Nijnsel en Son en beschoten alle Duitse voertuigen welke zich op die wegen bevonden. Ook het centrum van Rooij ontkwam niet aan de beschietingen indien Duitsers werden gesignaleerd. Wel in paniek hebben toch nog een paar Duitsers zich op en om het kerkhof kunnen verschansen. Rond de middag begonnen de landingen van de parachutisten in de Sonse heide. Het was 'n machtig gezicht hoe honderden parachutisten neerkwamen. Na er wat van gezien te hebben ben ik op de fiets naar Liempde gegaan om mijn meisje te vertellen dat we bevrijd waren. Later bleek dat dit nog lang niet zo ver was.

Toen ik terugging naar Rooi zag ik in 'n weiland van Gerretshoeve 'n glider liggen die daar een noodlanding had moeten maken. Ik had op mijn terugweg nergens Duitsers gezien. Ik ging naar het zweefvliegtuig om poolshoogte te nemen. Binnen in stond 'n jeep. Deze was vol geladen waaroverheen 'n dek en verder vastgebonden aan de vloer en zijwanden. De achterzijde was halfgeopend doch blijkbaar hadden de mannen geen kans gezien de Jeep mee te nemen. Ik sta nog even te kijken - niemand was er in de buurt te zien- en opeens werd vanuit het struikgewas op zo'n 200 meter geschoten. Het geluid was van 'n pistool, dat kon ik in die tijd al wel onderscheiden. Ik werd een beetje taai, ben in de richting van het schot naar het struikgewas gegaan en geroepen waarvoor dit eigenlijk diende. Het bleef vervolgens stil. Direct daarop ben ik verder huiswaarts gegaan.

Vlak bij de "Drie Baarsjes" kwam ik zo'n 15 Amerikanen tegen die - voor mij duidelijk-op weg waren naar deze glider. Ze waren te voet en bij hen was een Nederlander. Ik vertelde hun dat ik van Liempde kwam en nergens Duitsers gezien had. Ik ben toen direct doorgedaan naar de Sonse heide waar ik verschillende parachutisten de weg heb kunnen wijzen naar het centrum Son en Sint-Oedenrode. Zij hadden een tekening bij zich van de omgeving Son en de provinciale weg naar Rooi. Het ging erom zo snel mogelijk vanaf hun landingspunt in de goede richting te worden gewezen. Het viel mij op dat er tabakspruimers bij waren. Van een van hun kreeg ik wat van dat spul aangeboden. Ik pakte het aan en kauwde er op. Dat had ik niet moeten doen want ik werd kotsmisselijk.

De volgende morgen 18 september ging ik naar het gemeentehuis in Sint-Oedenrode om poolshoogte te nemen. Als eerste trof ik daar Willem van de Looy. Hij was ook een van de mannen uit onze groep Bouman-Boeren. Hij vertelde me dat we vanaf nu niet meer als verzetsgroep verder konden, en we als zodanig bij de nieuwe plaatselijke machthebbers bekend waren. Als hoofd van de plaatselijke politie was dhr. Korver, voorheen collega van Bouman, als gemeenteveldwachter al reeds in functie.

Van Bouman hadden we al eerder op vragen over de betrouwbaarheid van Korver, te horen gekregen dat dit wel goed zat. Willem van de Looy vertelde me verder dat Korver ons graag had bij de handhaving van de orde en de hulp aan onze bevrijders.

Ik meldde me daarop bij dhr. Korver, die mij graag opnam in zijn toen z.g. ordedienst. Van hem kreeg ik direct 'n oranje armband uitgereikt, die als uiterlijk teken moest gelden t.o.v. de plaatselijke bevolking. De taken waren bewaking van het gemeentehuis, het ophalen van foute plaatsgenoten en het

helpen bij de landingen in de Sonse Heide. In allerijl werd in de fabriek van ODA-ruimte ingericht om foute Rooienaren te huisvesten en onder bewaking te stellen. Er waren erbij die kwaad reageerden om deze behandeling -zij hadden toch nooit iemand iets in de weg gelegd- anderen waren blij want het bood hun 'n zekere bescherming tegen eventueel te hard van stapel lopende tegenstanders.

Voor mij was het toen zaak om op te letten wat ik deed. Jullie moeten weten dat als je in de beste jaren van je leven bent vernederd, hebt moeten onderduiken met alle ellende daaraan verbonden, nu als vrij man in de gelegenheid bent om dingen terug te doen die evenmin deugen dan die je waren aangedaan.

n Zeer pijnlijk incident

Maandag 18 september 1944 zal ik nooit vergeten. Ik was de gehele dag op het landingsterrein in Son geweest en kwam tegen donker thuis. Plotseling komt 'n buurman aanzetten met de mededeling dat 'n aantal Amerikanen bij de kruising -familie Hulsen- waren. Ze waren daar halt gehouden en kwamen van de richting Liempde. Een half uur eerder was ik daar nog langs gekomen en had niets gezien. De buurman nodigde mij uit mee te gaan kijken en om ze de weg te wijzen naar 'n vooruitgeschoven post welke richting Sint-Oedenrode door een vijftal parachutisten was bezet. Deze post was ongeveer 2km daar vandaan. Voorzien van mijn oranje armband en mijn pistool in de linker broekzak ging ik met hem mee. Twee broers van mij plus nog 2 buurlui gingen ook mee. Voor ons was het 300 m lopen. Kortere bijgekomen konden we al wel gerommel van veldketels e.d. horen maar de militairen niet horen spreken. Doordat het snel donker was geworden konden we nog niets onderscheiden. Zonder hem gehoord of geïen te hebbe springt n mof voor ons met zijn stengun in de aanslag. Hij schreeuwde ons toe; "halt, stehēn bleiben" en direct daarop 'Kom hier!" ik was de eerste die voor hem stond waarna nog vier anderen volgden, 2 broers van mij en nog 2 buurlui Nouwens en van de Heijden.

Toen dacht ik, het gaat hier voor mij mis. We stonden naast elkaar voor hem en van hem uit gezien ik het meest links. Toen hij midden voor de rij was sprong ik vanachter de anderen van hem weg. Nog nooit in mijn even heb ik zo hardgelopen. Nog geen 10 meter van hem weg duwde hij met zijn wapen de anderen weg en begint te schieten. De kogels vlogen me om de oren en ik voelde het zand achter tegen mijn kuitēn spatten. Ik sprong achter 'n boom en van boom aar boom rennend verder. Hij zal zeker 'n 25 kogels op mij hebben afgevuurd.

Ik ben direct doorgelopen naar de familie Boeren waar ik zowat bek af aankwam. Die nacht ben ik daar gebleven doch in mijn kleren en niet geslapen. Ik zat er verschrikkelijk mee hoe het met de anderen zou zijn afgelopen.

's morgens vroeg ik aan de zusjes Boeren te gaan kijken. Zij waren snel terug en vertelden dat toch een dode te betreuren viel en wel het 4-jarige zoontje van de buurman die mij gevraagd had mee te gaan. Zijn moeder had hem op de arm en was opslag dood. De andere vier konden ontkomen toen de Duitser in mijn richting schietend wegging. Niemand verder wist waar ik was en nergens waren er nog Duitsers te zien. Toen dacht ik: Het had zo moeten'".

In vergelijking met de anderen zag ik er anders voor die mof uit. Ik droeg 'n oranjeband en had 'n pistool op zak. De anderen hadden niets waarbij de Duitser argwaan zou kunnen krijgen. Ik ben direct die voormiddag 19 september 1944 naar de ouders van het jongetje gegaan. Ze waren zeer bedroef over het gebeurde met hun zoontje. Ik zegde hun toe persoonlijk zorg te dragen at hun zoontje op het RK Kerkhof in Sint-Oedenrode zou worden begraven. Zij gingen hiermee direct akkoord. 'n Timmerman werd ingeschakeld voor 'n passend kistje. Dezelfde dag nog hebben we het zoontje naar mij thuisgehaald en de volgende dag heb ik samen met buurman Nouwens het kind naar het dorp gebracht. Mijn moeder had voor ons beiden 'n witte armband gemaakt met een rood kruis er op. We hadden samen één fiets waar achterop we het kind vervoerden. Het was ongeveer 10 uur op de voormiddag toen we na 300 meter gelopen te hebben langs de weg (zandweg) 'n veldtelefoonkabel zagen liggen. Dit kon alleen van de Duitsers zijn dachten we. We spraken af in ieder geval onze reis te vervolgen. Na weer 200 meter zagen we de Duitsers, half verscholen in het struikgewas. We werden prompt aangehouden en kregen de mededeling dat we niet verder mochten omdat we ons dan begaven in 'n voor hun vijandelijk gebied. Ook moesten we het kistje openen. Na enig aanhouden mochten we door en kregen te horen dat we in ieder geval zelf niet meer terug mochten.

Na ongeveer 300 meter- dat is even voorbij de boerderij van de familie van de Velden- zagen we 'n Amerikaan midden op de weg staan. Met een kijker spiedde hij de omgeving af. Bij hem gekomen zei hij slechts ""American". We konden uiteraard niet nalaten hem te zeggen dat zo'n 300 meter van hem verwijderd 5 tot 7 Duitsers, half in het struikgewas langs de weg lagen. Hij bedankte ons maar bleef wel daar midden op de weg staan. Na aankomst in het dorp vervoegden we ons bij de pastorie. Na opgave van naam en geboortedatum van het kind, werden we verwezen naar het mortuarium bij Odendael. Daar vertelde men ons dat diezelfde dag nog het kind zou worden begraven onder begeleiding van 'n priester. We zijn daarna direct naar huis teruggekeerd, echter niet langs dezelfde weg.

Om ca 12 uur waren we thuis en hadden nergens nog Duitsers gezien. Dezelfde middag nog ben ik naar de ouders van het jongetje gegaan om verslag te doen over hun zoontje. Nog geen kwartier was ik daar toen plotseling vanuit de tuin werd geschoten. 'n Paar van ons vluchten meteen weg naar de schuilkelder bij mij thuis, waar de hele buurt wel in kon. Met 5 mensen waren we daar nog toen het schieten veel heviger werd en kogels dwars door de stalramen naar binnen kwamen. We konden op dat moment geen kant op en zijn de kelder ingedoken. Opeens werd er op de achterdeur gebeukt -die hadden we gesloten-. Min of meer op gezag van de groep liep ik naar die deur en riep: 'we are Your friends'. Ik opende de deur en kreeg gelijk de loop van een stengun tegen mijn ribben gedrukt. Het was een zeer ruw uitziende Amerikaan. Eenmaal binnen gelastte hij mij alle deuren voor hem te openen. Ook de kelderdeur was daarbij. Ik vertelde hem dat dit Nabours en familie was en geen Duitsers daarbinnen waren. Direct daarop zette hij zijn stengun tegen de muur en haalde een briefje uit zijn zak waarop in het Engels en Nederlands vragen als: Zijn hier Duitsers in de buurt? Weet u waar ze nu zijn? Hoeveel heeft u er gezien?

Een van ons had er gezien tegenover het huis aan de voorkant. Hij wees vanuit de voorkamer aan waar precies. De Amerikaan bedankte, pakte zijn stengun en verdween door de achterdeur. Blijkbaar stond buiten nog een maat op hem te wachten want direct daarna zagen we hem met nog een dwars de weg overstekende in de richting welke hem was aangewezen. Steeds schietend gingen ze dwars over 'n stoppelveld (knolgras). Ze hielden van elkaar een afstand in de breedte van ca 50 meter. We hebben hun niet meer terug zien komen maar verderop nog wel horen schieten. Die dag was voor ons 'n zeer zware geweest.

De volgende morgen. Het was toen donderdag 21 september, kwam mijn buurman Willem van de Heijden zeer opgewonden bij ons binnen met de mededeling dat bij hem een Duitser binnen zat in den herd bij de schouw. Deze was bij hem binnen geslopen toen hij (Willem) was melken. Zijn vrouw en kinderen lagen nog te bed. Ik ben met Willem direct meegegaan. De Duitser zat daar met zijn helm in de hand en zijn geweer tussen zijn knieën. Ik begroette hem met "goede morgen" en vroeg hem wat hij wilde? Hij vertelde mij dat hij zijn kameraden kwijt was, dat hij honger had en niet meer wist wat te doen. Hij zag het niet meer zitten.

Vervolgens zei hij dat hij getrouwd was en twee kleine kinderen had. Ik vertelde hem in Duisburg te hebben gewerkt maar was afgekeurd en hem goed kon verstaan. Willem, die het aardig kon volgen, haalde onderwijl al brood en beleg (gerookt spek) en zette koffie. Ik stelde hem voor hem naar het centrum van Rooi te begeleiden en hij zich aan de Amerikanen kon overgeven. Hij

vertelde daarop dat zijn superieuren hem hadden gezegd dat de Amerikanen geen krijgsgevangenen maakten maar hun liever er plaatse doodschoten. Ik kreeg de indruk dat hij daarin ook geloofde. Ondanks toch risico's ook voor mij, bleef ik bij mijn aanbod onder voorwaarde dat hij zijn geweer aan mij gaf en verder niets droeg waarmee hij gevaarlijk kon zijn. Ik zei hem nog even thuis wat te moeten eten en dan terug te komen om hem op te halen. Na ongeveer 20 minuten ging ik terug naar buurman v.d Heijden. Willem vertelde mij dat toen ik slechts 'n paar minuten weg was, de Duitser zonder spreken door de achterdeur verdween. Ik vond het jammer voor die Duitser dat hij het blijkbaar niet aandurfde. Het was zeker geen Nazi. Van de andere kant was ik blij geen risico's te hebben hoeven lopen.

De toestand in onze omgeving.

Wekenlang waren er schermutselingen in onze buurt. In de ochtenduren zagen we Duitsers welke prompt in de middaguren weer werden verdreven door de Amerikanen en later de Engelsen. 'n paar weken later gelastte de Engelse alle bewoners in de buurt dat ze daar weg moesten. Te weten is dat zowat iedereen vee, varkens en kippen had en aan zijn lot moest overlaten. Achteraf gezien diende het ook nergens toe als het gaat om de veiligheid van de mensen. Toen het gebeurde was ik niet thuis. Mijn moeder had in de spanning en haast vergeten haar gouden horloge met halsketting mee te nemen. Dit had ze vroeger ooit van haar vijf broers cadeau gekregen. De volgende dag ging ik naar mijn ouderlijk huis om het vee te verzorgen en het horloge op te halen. Met mijn oranje O.D./armband om en voorzien van 'n deugdelijk en duidelijk legitimatiebewijs wat ik van het bureau 'Civil Affairs' had ontvangen kon ik thuis binnenkomen. Nog nooit had ik zo 'n bende aangetroffen. Alle kisten waren overhoopgehaald en lag over de vloer verspreid. Enkele Engelse militairen waren bezig thee te zetten wat ze deden op 'n biscuit/trommel waarin olie als brandstof. Hun gezichten te zien was ik niet welkom maar ze konden er niet onderuit dat ik daar in mijn ouderlijk huis was. Mijn legitimatiebewijs gaf dat duidelijk aan. Ik keek in de kast waar mijn moeder mij had gezegd dat haar sieraad stond in 'n bijhorend doosje. Niets was er echter van te vinden. Ik vroeg hun of iemand daarvan wist. Ik kreeg vrij nors het antwoord dat ze het niet wisten.

Ik ben toen naar de stal gegaan en heb de varkens 'n paar manden bieten gegeven opdat ze zo enkele dagen buikvulling hadden voor honger en dorst. De kippen liepen alle kanten rond en onze koe was niet te vinden. Ik ben vervolgens naar buurman Nouwens gegaan. Mijn broer Willem had mij gezegd

dat hij daar in een sloot langs den dries-dat is een stukje grasland behorende bij het erf- zijn fiets had achter gelaten in de hoop die later weer op te kunnen halen. Toen ik op den dries kwam waren daar enkele Engelsen bezig mangaten te graven. Prompt werd ik daar weer aangehouden en moest me legitimeren. De fiets was echter wel weg. Maanden later is die wel teruggehaald kunnen worden. Waar zal ik jullie tot mijn spijt moeten onthouden.

Mijn verdere leven en werken bij de toen z.g. Orde Dienst

De Orde Dienst was 'n verlengstuk van de politie in die dagen en een tak van de Binnenlandse Strijdkrachten en al georganiseerd tijdens de bezetting. De hr. Korver-plaatselijk politiemans- was de commandant. We hadden onze intrek genomen bij Hotel Barten aan de Markt. De taken waren zoals ik reeds eerder vermeldde controle en bewakingsdiensten. Niet alle verzetsgroepen konden zich direct thuis voelen bij die - ook voor hun- nieuwe orde. Ze hielden dan ook nog enkele dagen hun eigen uitvalsbasis. Het waren geen jongens uit de groep Bouman-Boeren. Ze waren van de z.g. K.P. (Knok Ploeg) welke vooral vanuit Son opereerden.

De bevrijding van "s-Hertogenbosch

Op 'n dag in oktober kregen 'n aantal van ons te horen, dat we zouden worden ingezet in den Bosch waar de bevrijding daags tevoren had plaatsgevonden. Ook mij werd gevraagd hieraan deel te nemen. We zijn de volgende dag reeds vertrokken. We werden gehuisvest in 'n klooster aan de Papenhulst. In dit klooster werden ook de foute Bosschenaren ondergebracht. De algehele leiding daar had dhr. Serrares en trad op als vertegenwoordiger van het militair gezag. Hij had zelf als zodanig zijn intrek genomen in Hotel-restaurant Piet Muller aan de markt. Het bleek dat de bewaking geselecteerd uit d eigen Bossche O.D, slechts was aangevuld met ons Rooienaren. We waren er met 'n 12-tal. De Bosschenaren buiten de administratie met 'n 20-tal. De binnenkomende arrestanten werden gesplit in Rijks Duitsers en verder mannen en vrouwen gescheiden van elkaar, verdeeld over 2 verdiepingen. Op iedere verdieping waren 2 bewakers aanwezig. Ook buiten aan de toegangen waren bewakers. Zij waren allemaal gewapend met 'n karabijn. Behalve ook de rijks Duitsers waren verschillende opgepakte blij- sommigen hadden zichzelf komen melden- dat ze op deze wijze ook 'n soort bescherming genoten. Sommigen waren woedend met wat hun was aangedaan. Wij moesten ons slechts bemoeien met het handhaven van rust en orde. Mijn aandeel in het wacht staan of lopen was klein. Ik kreeg karweitjes zoals boodschappen, als het overbrengen van gegevens naar de

leiding op de Markt en het begeleiden van arrestanten naar buiten indien daar toestemming voor was gegeven.

Zo ging ik met 'n garagehouder - naam mij bekend- naar het ziekenhuis om daar zijn hand te laten schoonmaken en opnieuw verbinden. Hij had 'n verzwering aan een van de vingers. Onderweg halverwege tussen de papenhulst en het Grootziekenhuis kwamen we een vent tegen op het trottoir tegen over ons. Hij riep mij toe "wat is het goed dat jullie die hebben opgepakt. Het is 'n rotzak"! hij kreeg van ons geen antwoord maar de garagehouder keerde zich naar mij toe en zei "die is slechter dan ik". Enkele uren later namen onze mensen ook hem in bewaring.

Ook werd mij gevraagd 'n viertal arrestanten te begeleiden naar de Mortelkazerne om strozakken te vullen ten behoeve van hun zelf en hun lotgenoten. Er was bij de Papenhulst 'n groot te kort aan dit soort zaken en het aantal arrestanten liep van uur tot uur op. Slechts gewapend met mijn pistool (in de linker broekzak) ging ik met hen mee. Het was mijn eerste keer toen onderweg (ik dacht de Diepstraat) 'n vrouw in de deuropening stond en riep; "Piet waar gaan jullie naar toe? Kom hier even 'n kop koffiedrinken en breng het wachie maar mee, die krijgt ook koffie". Twee van mijn arrestanten waren W.A-ers, wat ik wist van onze leiding, die mij steeds op de hoogte brachten met wat voor soort spek en wat soort verdenking ik te doen had.

Ik reageerde naar de vier met: "Dit kan natuurlijk nooit, we gaan naar de Mortelkazerne. Ook Piet".

De vier vonden dit toch ook maar beter.

'n Andere keer mocht ik met de fietsenmaker naar zijn huis om wat te regelen en kreeg daar 'n uur voor. Hij woonde in de buurt. Hij vertelde mij op de heenweg dat hij zijn vrouw niet vertrouwdde en er een ander in het spel was. Daar aangekomen liet ik hem binnen en wachtte op de stoep. Hij woonde boven en had beneden zijn handel en werkplaats. Na ongeveer 5 minuten hoor ik geweldig gestommel op die trap en zag 'n vent voor mijn voeten wegglijpen. Mijn cliënt vertelde me op de terugweg dat hij hem flink geraakt had. Ik vroeg hem niet, bent uwes ook nog geraakt? Want ik dacht van wel.

Het incident op d 1^e etage

We hadden daar zoals eerder gezegd 'n 24 uur bewaking afwisselend door de Bossche ploeg en de Rooise. Op 'n avond bij de wisseling van de wacht maakte 'n

Bossche bewaker de fout zijn geweer niet veilig te stellen. Bij het weghangen in 'n wandrek ging het af en doorboorde 'n kogel het plafond en trof 'n gedetineerde in z'n rug terwijl hij op z'n strozak lag. Hij was bijna opslag dood. 'n Paniek brak uit onder zijn medegedetineerden op die kamer. Ze kwamen de gang op en drongen de bewaker terug tot aan de trap naar beneden.

Ook van de andere kamers kwamen ze de gang op. Er was even 'n gevaarlijk moment. Er werd geroepen over uitbreken.

Op dat moment neemt een van onze Rooise medewerkers het initiatief. Hij gaat naar boven en schreeuwt vanaf de trap dat iedereen terug moet naar zijn kamer en als men daaraan geen gevolg geeft er meerdere doden kunnen vallen bij een poging tot uitbreken. De arrestanten trokken terug. De betreffende Bosschenaar was overstuurd en hebben we daar niet meer gezien.

Ik heb daar in die dagen nog Rooienaren zien binnen brengen welke in Den Bosch op naaste omgeving waren opgepakt. Een daarvan was zelfs bekend en ooit genoemd bij radio oranje in Londen. Voor mij was het eigenlijk 'n heel eind bekeken. Ik heb daar nog net meegemaakt dat al onze arrestanten werden overgebracht naar kamp Vught.

Dit was een hele toer. We hadden er 'n vrouw bij die absoluut niet wilde lopen. Toch moest iedereen te voet. We hebben toen bij 'n bedrijf in den Bosch (Sars) 'n handkar geleend en 'n paar stevige vrouwen gecharterd die haar op die handkar hebben gezet. Bij de overgang van de brug over de Dommel schreeuwde ze over de leuning te zullen springen. Niemand van ons reageerde erop en de dame bleef zitten. Na aflevering in Vught, wat enkele uren in beslag nam, ben ik naar onze leiding in den Bosch gegaan en gevraagd mij van deze diensten te ontslaan

Mijn verloofde- thans jullie oma !- zag voor mij in dit soort leven helemaal niets. Eigenlijk had ze gelijk wat had ik nog af te rekenen?

Hoe de garagehouder en de rijwielhersteller het er hebben afgebracht weet ik niet. Ik geloof wel- dat ze de titel van ereburger van den Bosch- nooit hebben ontvangen.

Dat andere plaatselijke machthebbers soms andere motieven hebben weet ik, maar moet hierover zwijgen.

De Bond van Oud Illegale Werkers.

Terug in Rooi werd mij gevraagd lid te worden van de bond die zich noemde: *Gezelschap Oud Illegale Werkers Nederland*".

Tevens werd mij gevraagd zitting te nemen in 'n ballotagecommissie ter medebeoordeling of iemand wel of niet in aanmerking kwam voor toetreding tot deze beweging. Het regionaal adres voor ons was, Maastrichterweg 16, Den Bosch.

Twee mensen welke ik wel kende, heb ik tot mijn spijt moeten zeggen dat ik hen in die hoek niet kende!

Jaren later kreeg ik nog iemand die mijn medewerking verzocht in verband met 'n aanvraag bij de Stichting 40-45 betreffende financiële bijstand.

Ik heb voor hem alleen op paper kunnen bevestigen, tijdens mijn onderduikerstijd nooit hinder van hem te hebben gehad.

Het ondraaglijk wachten van de families Boeren en Bouman.

Maanden waren verstreken en er was geen enkel bericht omtrent de toestand van hun zoon resp. man.

Het duurde nog maanden toen 'n medeplichtige aan de terechtstelling van de vier Nederlanders aangaf waar in de Vughtse heide de slachtoffers waren begraven. Hij had tevens bekend dat de vier daar zelf hun graf hadden moeten graven en terwijl ze op de rand daarvan geblinddoekt werden doodgeschoten.

Bouman en Boeren zijn toen direct naar Sint-Oedenrode vervoerd. Samen met 2 mensen van de plaatselijke politie en nog een van het Rooise verzet heb ik de erewacht mogen bezetten bij hun lijken welke stonden opgebaard in het mortuarium van Odendael. Er was daar veel meeleven en belangstelling.

Ook de plechtige uitvaartmis werd door zeer veel parochianen bijgewoond.

Terwijl het zuiden van Nederland wel bevrijd was bleven de distributiediensten in vol bedrijf. Er was dan ook een tekort aan alles. Ik solliciteerde bij het kringkantoor wat toen gehuisvest was in Kasteel Henkenshage. In het vroege voorjaar van 1946 solliciteerde ik bij Philips in Eindhoven omdat het bestaan van de distributiediensten ten einde liep.

Per 1 maart 1946 ben ik bij Philips begonnen en heb daar gewerkt tot eind febr. 1980 waarna ik op 60-jarige leeftijd werd gepensioneerd.

Epiloog

De beschrijving van ca 5 jaren uit mijn leven tijdens de bezetting is me niet altijd gemakkelijk afgegaan. Het heeft ongeveer 2 jaar geduurd.

Soms schreef ik slechts enkele regels. Soms ook enkele bladzijden. Een keer wilde ik alles weggooien om er nooit meer op terug te komen. Bij de beschrijving heb ik me - naar jullie toe- mij herkenbaar willen opstellen. Ik heb daarom ook geen taal of redekundige erin geraadpleegd. Verder heb ik bij de behandeling van feiten en gebeurtenissen zeer omzichtig te werk moeten gaan met namen omdat sommige betrokken zich reeds eerder hiervan distantieerden of voor hen te ernstig lag. Het is overigens een recht waaraan ik niet te tornen heb.

Wat is de zin en de waarde geweest van de indertijd gemaakte keuze?

Vanaf de laffe inval in mei 1940 was ik 'n fel tegenstander van de bezetters en meer nog hun Nederlandse handlangers. Ik liet dit ook openlijk blijken.

Bij mijn tewerkstelling in Duitsland liet ik dit nogmaals blijken ten overstaan van betreffende ambtenaren.

Toch werd ik opgepakt en onder begeleiding naar Duitsland gebracht. Ook daar heb ik doen weten daar niet vrijwillig te zijn.

Vergeleken met andere tewerkgestelden had ik het daar goed. Mijn kosthuis en verzorging waren prima.

Mijn aanvangssalaris was 5x groter dan bij mijn vertrek bij ODA.

Toch had ik thuis mijn plan getrokken en mocht dit uitvoeren.

Na 4 maanden gebeurde het. Ik dook onder. Het was in Mei 1943. Met veel tekortkomingen en vrijwel geen inkomen heb ik - tezamen met mijn broer Willem, die ook onderduiker was- moeten leven tot sept/okt 1944.

Nooit is mij of mijn broer enige vergoeding toegekend voor derving van inkomen of schade aan mijn gezondheid.

We hadden thuis 'n behandeling zoals alle andere gezinsleden.

Als jullie mij thans zouden vragen of ik mijn gekozen besluit van toen zou willen overdoen? Dan zeg ik: Ja, liever dan mijn principes voor geld of wat ook anderszins overboord te gooien en/of te heulen met de vijand.

Proberen jullie uit mijn verhaal 'n beeld te scheppen?

*Alle beschrijving hiervoor is voorbehouden aan M.J Verhoeven,
geboren Sint-Oedenrode 9-2-1920. Overleden Liempde 18-06-2002.*